

V E D S K A A R H I T E K T U R A
S T H A P A T Y A V E D A

**drevna znanost o dizajnu, arhitekturi
i gradnji u skladu s prirodnim zakonima**

NAPISAO: ŠPANIČEK STJEPAN
Zagreb, ožujak 2005.

U nešto skraćenom obliku objavljeno u magazinu
„DOM I VRT“ u lipnju 2005. god.

* * *

Trendovi vremena sve više nalažu potrebu usklađivanja s prirodnim zakonima. Vidljivo je to na svim područjima života i u gotovo svim porama društva. Sve više prevladava mišljenje kako je osnov erozije društvenih, moralnih, etičkih, pa i inih drugih vrijednosti - nesklad s prirodnim zakonima. Javlja se potreba za novim znanjima o tome kako unaprijediti prehranu, stvoriti i održati mentalnu čistoću i bistrinu, eliminirati stres, upravljati društvom; jednom riječju kako živjeti zdravo i u potpunoj suradnji s prirodom. U tom kontekstu vjerojatno treba razmatrati i potražnju za znanjima kako osmisliti i unaprijediti kvalitetu životnoga prostora; kuća, stanova, ureda. Mnogo se toga pisalo o kineskom sustavu feng šui. No, u posljednje vrijeme sve više se obnavlja jedan drugi drevni sustav znanja o dizajnu, arhitekturi i gradnji u skladu s prirodnim zakonima – sthapatyaveda. Neki tvrde da je ovaj sustav još stariji od sustava feng šui te da je isti proizašao iz sthapatyavede. Bilo kako bilo ovaj je sustav vrlo originalan te kako mu samo ime govori dolazi iz Veda, drevnog znanja, koje je iz davnih doba i prema svemu sudeći iz vremena vrlo razvijenih civilizacija, sačuvano najviše u Indiji. Sama riječ sthapatyaveda sanskrtskog je izvora te analizom nalazimo korijene dviju ključnih riječi: "sthapan" - što znači utvrditi, graditi i "veda" - znanje, znanost. Dakle, u doslovnom prijevodu: "znanje o gradnji".

Osnovna načela

Prema stručnjacima iz toga područja osnovni koncept ovog sustava leži u činjenici da je čovjek povezan s cijelim svemirom te cijeli svemir djeluje na njega prema zakonu uzroka i posljedica. Suvremena znanost nalazi potvrdu toga koncepta. Naime, kvantna fizika otkriva jedinstveno polje kao osnov svih sila i materijalnih čestica. Jedna od osnovnih značajki jedinstvenog polja je da je ono polje beskonačne korelacije, a to znači da je sve sa svime u cijeloj kreaciji međusobno povezano. Također, otkrića fizike sve više potvrđuju univerzalnost načela akcije i reakcije, koje je pod sintagmom: "Kako siješ tako ćeš i žeti" prisutno u gotovo svim kulturama svijeta.

Prema arhitektima tog drevnog sustava vrlo je važno da objekti u kojima živimo i radimo budu u skladu s prirodnim zakonima. Prema njima, velika većina današnjih objekata nije prikladna i u potpunom je nesuglasju s prirodnim zakonima. To za poljedicu ima stvaranje neprikladnih učinaka na njihove stanovnike, stvaranje stresa, nasilja te nastanak mnogih bolesti.

Ispravna orijentacija

Nekoliko je važnih načela koje arhitekta ovog sustava mora slijediti. Temeljno načelo je ispravna orijentacija kuće. Ona mora biti usmjerena tako da prati glavne strane svijeta. To znači da se vanjski zidovi trebaju prostirati u smjeru istok–zapad, sjever–jug. Također, veoma je važno, kažu *sthapati* - arhitekti sthapatyavede, da je ulaz okrenut prema istoku. Kao razlog za to navode potrebu usmjeravanja i orijentacije kuće prema Suncu. Naime, prema njima, Sunce je izvor sve životne energije i na svom dnevnom putu preko nebeskog svoda stvara različite vrste energija i utjecaja. Ujutro Sunce izlazi

na istoku hraneći svojom vitalnom energijom sve na Zemlji. Orjentirati kuću prema istoku znači osigurati blagostanje, materijalni i duhovni napredak i još mnogo drugih kvaliteta. Sthapati nas podsjećaju i na zaboravljenu činjenicu da riječ *orijentacija* dolazi od riječi *orijent* što znači - *istok*.

Jedan od razloga zašto je važno orjentirati se prema istoku leži u činjenici da se Zemlja okreće u pravcu istoka. Znamo da je tijekom putovanja uvijek ugodnije sjediti i gledati u smjeru vožnje te se to načelo primjenjuje i u sthapatyavedi.

Osim u vedskoj civilizaciji važnost Sunca, njegove različite energije te slojevitost utjecaja, bili su poznati i u mnogim drugim starim civilizacijama. Na primjer, u drevnom Egiptu jutarnje Sunce koje svojom vitalnošću i blagim izlaskom budi život zvali su *Kifer*, podnevno najmoćnije Sunce zvali su *Ra*, a zalazeće Sunce koje postepeno gubi svoju snagu i polako priprema na počinak nazivali su *Atum*.

Najnovija znanstvena istraživanja otkrivaju da je čovjek veoma senzibilan s obzirom na strane svijeta. Utvrđeno je da u mozgu postoje neuro receptori koji reagiraju na strane svijeta te se njihova najbolja koordinacija i aktivnost postiže kada je čovjek okrenut istoku. Slični su neuro receptori otkriveni kod ptica koje tako prate i pamte promjene u magnetskom polju Zemlje, a to im služi u navigaciji i vraćanju na ista staništa tisućama kilometara daleko.

Prema svemu sudeći i čovjek ima iste ili slične receptore, ali čini se u nerazvijenijem ili možda atrofiranom obliku. Nije stoga čudno da sthapati orijentiraju objekte uglavnom prema istoku a isto tako preporučuju kada se čita, uči, ili izvodi bilo koja druga vrsta aktivnosti, da se čovjek okrene istoku, naravno, ako je to prikladno. Nakon ovih otkrića možda ćemo biti u stanju u drugačijem svijetlu sagledati tradicionalne i vjerske običaje raznih kultura i religija širom svijeta.

Druga mogućnost u svezi s orijentacijom kuće i odabirom ulaza je sjever. Ostale orijentacije nisu poželjne, kao na primjer ulaz s juga, ili zapada. Smatra se da južni ulaz donosi svađu, agresiju, boleštine te još neke nepoželjne utjecaje. Zapadni je ulaz nepodesan, jer donosi melankoliju, rezigniranost i stvara lošu financijsku situaciju.

Pravilan raspored prostorija

Raspored prostorija takodjer je vrlo važan u sthapatyavedi. Uz pretpostavku da je ulaz na istoka, najidealnija situacija je da kuhinja i priprema hrane budu smješteni na jugoistoku a blagovaona je tada u južnom dijelu kuće. To opet ima veze sa Suncem jer je ono u podne u zenitu, točno iznad naših glava. Njegova energija je tada najveća a to se povezuje s probavom i probavnom vatrom potrebnom za metaboliziranje hrane. Jedna druga grana Vede – ayurveda govori da glavni i najveći obrok tijekom dana treba biti objed i to oko podneva. Prisjetimo se samo tradicije i običaja naših djedova i baka koji su još u ne tako davnoj prošlosti slijedili ovo načelo te je objed doista bio središnji obrok i uvijek oko podneva.

Nadalje, s jugozapadne strane povoljno je smjestiti spavaću sobu vlasnika kuće jer je u toj sobi takodjer potrebna vrlo vitalna energija a vezana je uz stvaranje potomstva.

Neposredno uz nju sthapatyave smještaju sanitarni čvor te se time zatvara krug koji u potpunosti slijedi kretanje Sunca.

Sa zapadne strane, kažu arhitekti sthapatyavede, treba smjestiti dnevnu sobu jer je to mjesto odmaranja a zapad donosi upravo takve utjecaje. Sjeverozapadno je spavaća soba za goste a sjeverno dječje sobe. Sjeveroistok je namijenjen za sobu s meditativnim sadržajima, dok je istok namijenjen za radnu sobu.

Središnji i najvitalniji dio kuće rezerviran je za *brahmastan* a to je mjesto koje kući i svim njezinim stanovnicima omogućuje povezanost s cijelim svemirom. *Sthapati* tvrde da svaki entitet, sve što je stvoreno, ima svoj *brahmastan*, svoje središte odakle stvaralačka inteligencija izvire i hrani nužno potrebnom energijom i inteligencijom cijelu strukturu. Sâm *brahmastan* može biti neveliki prostor kvadratnog oblika u predsoblju koji se ne koristi a zgodno ga je obilježiti nečim lijepim, npr. cvijećem, malom fontanom, ukrasnim kamenjem, itd. Sve potrebne komunikacije odvijaju se oko *brahmastana*.

Prema tvdnjama sthapatyaveda arhitekata ovakav raspored prostorija koji je u skladu s prirodnim ritmovima i ciklusima izuzetno je dobar za sve aktivnosti u njoj jer se u svakoj prostoriji čovjek osjeća upravo onako kakva je namjena te prostorije. To na primjer znači da ulaskom u blagovaonicu osjetimo prirodni impuls za jelom, ili, kada uđemo u dnevnu sobu prirodno je da imamo sklonost k odmaranju. Slično je i sa spavaćom sobom gdje osjećamo prirodnu potrebu za spavanjem, a isto tako i s radnim prostorom gdje prirodno dolazi entuzijazam i radni elan.

I doista, izvještaji onih koji žive u takvim kućama, ili su u njima boravili, vrlo su povoljni. Svi govore o vrlo jakim subjektivnim dojmovima, fascinirani su učincima svijetla, sklada i koherencije, koji se osjećaju na svakom koraku.

Suprotno tome, arhitekti sthapatyavede navode većinu postojećih kuća i stanova kao negativan primjer, jer u njima vlada potpuna zbrka te se na primjer dešava da ulaskom u spavaonicu osjećamo potrebu za jelom, ili u radnoj sobi imamo potrebu za spavanjem i slično. Potpuna konfuzija! - kažu *sthapati*.

Odgovarajuće mjere i proporcije

Sthapati govore kako su izuzetno važne i proporcije kuće te prostorija unutar nje a one se određuju prema individualnim značajkama samog vlasnika. To vrlo često znači da je kuća podešena isključivo prema vlasniku. U današnje doba s obzirom na vrlo česte promjene vlasništva nad stambenim i privrednim objektima ovakav model baš nije uvijek praktičan. No, arhitekti sthapatyavede i tu nalaze rješenje u vidu univerzalnog modela proporcija koji je pogodan za većinu ljudi.

Korištenje prirodnih materijala

U okviru sthapatyavede koriste se samo prirodni materijali. Takvi su materijali neotrovni te nemaju nikakvih štetnih utjecaja na ljude a to su drvo, kamen, zemlja, konoplja, vuna, slama žitarica, pamuk, lan, papir te mnogi drugi. Velika većina današnjih komercijalnih proizvoda može se uklopiti u ovaj obrazac. Na primjer, gotovo

sve vrste cigli i crijepa smatraju se prirodnim proizvodima. Tolerira se i beton u ograničenim količinama. No preporuča se izbjegavati uporabu betonskih konstrukcija s armaturnim mrežama u velikoj mjeri. One od kuće stvaraju Faradejev kavez a to spriječava normalno prostiranje magnetskog polja Zemlje unutar kuće. Najnovija znanstvena istraživanja govore kako normalno djelovanje ljudi u velikoj mjeri ovisi o magnetskom polju Zemlje. Neki znanstevnici smatraju da je vjerojatni uzrok mnogih bolesti upravo poremećaj magnetskog polja unutar stambenih i radnih objekata.

Čini se da je pred industrijom prirodnih građevinskih materijala velika i svijetla budućnost. Tek malim pomacima mogu se postići veliki učinci. Slamnati krovovi, koji su sve donedavna u našim krajevima bili simbol bijede i siromaštva u zapadnim su zemljama veoma česta i normalna pojava. Ponovo se na scenu vraća konoplja od koje se izrađuje gotovo sve: ljekovito ulje bogato omega kiselinama, odjeća koju je gotovo nemoguće poderati, medicinski preparati, gotovo savršen prirodni izolacijski materijal, itd. Prema nekim istraživanjima konoplja je osnov koji može osigurati samodostatnost svakoj naciji. Jack Herer, autor knjige: "Carevo novo ruho" (engl.: « The Emperor Wears No Clothes»), tvrdi kako je uzrok potiskivanja i zanemarivanja konoplje smišljena i namjerna kampanja moćnih industrija velikih zemalja. Prema njemu, ta je kampanja započela dosta davno, odmah iza drugog svjetskog rata, kako bi se uništila samodostatnost velike većine zemalja u svijetu i otvorio put industrijskim proizvodima iz njihovih zemalja. No izgleda da se sada dešava obrnuti trend. U proizvodnji proizvoda od konoplje danas prednjače Nizozemska i Njemačka. One već imaju specijalizirane sajmove samo za proizvode od konoplje. Mnogi od tih proizvoda koriste se upravo u graditeljstvu.

Načela simetrije i ukrašavanja

Sthapatyaveda nalaže u što je moguće većoj mjeri primjenjivati načelo simetrije. To znači da bi sve vanjske fasade zgrade trebale biti simetrične s obzirom na središnju vertikalnu os, poput odraza u zrcalu. Naravno, ovo načelo nije moguće uvijek zadržati u potpunoj mjeri, naročito ne za sve fasade na zgradi te su moguće i varijacije. Isto tako, velika se pozornost pridaje ukrašavanju i ornamentici te su takve kuće vrlo bogato, ali odmjerno i ukusno ukrašene. Ukrašavanje se odnosi kako na vanjski izgled kuće, tako i na njezinu unutrašnjost. Svugdje će se pronaći mnoštvo ukrasnih detalja, svijetla i prozračnih predvorja.

Nekome će se to učiniti konzervativnim, možda čak monumentalnim, no u svakom slučaju sthapatyaveda se u velikoj mjeri razlikuje od moderne arhitekture. Doduše, prema stručnjacima u području sthapatyavede, ona ne nameće stilove. Moguće je uklopiti i moderni arhitektonski dizajn u okvir sthapatyavede. Štoviše, tvrde nam *sthatpati*, sthapatyaveda se uvijek uklapa u lokalni način erhitekture ne narušavajući tradiciju regije.

Iako postoje mnoga načela i pravila koja se moraju slijediti u okviru sthapatyavede, arhitekti ovog sustava napominju da je primarna ipak želja naručitelja o tome u kakvoj kući želi živjeti. Dakle, kažu oni, stil, veličina, izgled, ukrašavanje i

mnogi drugi detalji, potpuno su ostavljeni na izbor naručitelju. Svaki će *stapati* te individualne zahtjeve uklopiti u načela *stapatyavede*.

Načelo simetrije najlakše je predočiti ljudskim likom. Naime, ljudsko je tijelo simetrično po svojoj vertikalnoj osi i posjeduje brahmastan a on se nalazi u pupku. Ova je fotografija poznate glumice Marilyn Monroe izabrana jer vrlo zorno predočuje ta dva načela, načelo simetrije i načelo brahmastana, odnosno središta. Zanimljivo je primjetiti da je dizajn haljine takav da sve zajedno drži jedna središnja kopča smještena upravo na području pupka.

Odabir prikladnog zemljišta

Vezano uz orijentaciju važan je i izbor zemljišta. Idealno je da zemljište bude ravno ili blago nagnuto prema istoku ili sjeveru. No, u tom pogledu moguće su razne varijacije te je uvijek dobro već i za izbor zemljišta konzultirati stručnjaka u ovom području kako bi se izbjegli mnogi potencijalni problemi kasnije. Sam prostor gdje se gradi kuća *sthapati* nazivaju *vastu* i on treba biti kvadratnog ili pravokutnog oblika te ograđen, pa makar i provizornom ogradom. Ako se desi da zemljište nije takvog oblika, što je vrlo čest slučaj, tada iz postojećeg treba iskrojiti odgovarajući oblik. Preostale površine se zatim zasađuju ukrasnim biljem ili se koriste u neke druge svrhe.

S obzirom da se najviše preferira *vastu* kvadratnog oblika, posve je jasno da se nizanem kuća jedne do druge stvaraju i naselja potpuno pravilnog kvadratnog geometrijskog oblika. Za arhitekta koji projektiraju takva naselja važno je još uklopiti dovoljno zelenih i vodenih površina. Drveće, šume i šumarci imaju važnu ulogu u životu čovjeka. Isto je tako i s vodom; uvijek je poželjno da se u blizini naselja nalaze veće vodene površine, more, jezera, rijeke i sl. No, pozicija vodenih površina u odnosu na naselje ili pojedinačnu kuću vrlo je važna. Pogodno je da vode budu s istočne ili sjeverne strane, nikako ne zapadno ili južno.

Uređenje vrtova

Jednom kada je kuća gotova posebna se pozornost usmjerava na uređenje vrta i cjelokupnog prostora oko kuće. Iako se i tu prije svega poštuju želje naručitelja, preporuča se geometrijska pravilnost. Ispred kuće obično se smješta fontana ili jezerce. Sve dodatne prostorije poput spremišta za alat i sl. obično se smještaju iza kuće, sa zapadne strane, ili izvan *vastua*. Garaža za automobil se može uklopiti u *vastu*, ali najbolje je to riješiti u dogovoru s arhitektom. Sadnja crnogoričnog drveća preporuča se sa sjeverne strane kako bi se stvorila zaštitna zona od hladnih zimskih vjetrova. Južna je strana predviđena za bjelogorične, listopadne vrste drveća. Travnjaci, ukrasno grmlje i živice rado su viđeni u uređenju vrtova kuća izgrađenih prema *sthatyavedi*. Osim ukrasne namjene, drveće i vodene površine, imaju i ulogu pročišćavanja.

Arheološke potvrde o drevnom načinu gradnje

Mnoga arheološka istraživanja govore u prilog vrlo organiziranog, osmišljenog i inteligentnog načina gradnje kod mnogih kultura u prošlosti. Vrlo pravilnu strukturu naselja, s okomitim ulicama i središnjim forumom nalazimo na prostorima pod utjecajem Rimske kulture. Crkva Sv. Petra u Rimu, osim što slijedi načela simetrije i sakralne geometrije, posjeduje i *brahmastan*. Mnogo je građevina na tlu Evrope, naročito crkvenog sadržaja, sagrađeno na načelima svete sakralne geometrije koja svoj osnov nalazi u *sthatyavedi*.

Slično tome, pravilnu, kvadratnu strukturu naselja te pečenu ciglu i kanalizacijski sustav nalazimo kod Mohenjo Daro i Harappa kultura na području rijeke Ind, već nekoliko tisuća godina pr. Kr.

Nedavno otkriće potopljenog grada u podmorju zaljeva Cambay u državi Gujarat na zapadnoj obali Indije izazvalo je konsternaciju u redovima znanstvenika. Preliminarno određivanje starosti pokazalo je starost od 9.500 godina, odnosno oko 7.500 god pr. Kr. Utvrđeno je da se ostaci grada prostiru u dužini od 9 km te da ima potpuno pravilnu geometrijsku strukturu. Ovo otkriće pomiće granice ljudskom rukom stvorenih naselja za čitavih 5.000 godina unazad, što se do sada smatralo gotovo nemogućim. Detaljna istraživanja su u tijeku i vjerojatno će iznjedriti mnoštvo novih uzbudljivih otkrića.

Sve u svemu, tvrde *sthapati*, elemente sthapatyavede moguće je pronaći u arhitekturi i graditeljstvu svih kultura širom svijeta, slično kao što i elemente sanskrta nalazimo u gotovo svim jezicima svijeta.

Sthapatyaveda kuća u Sjevernoj Karolini, SAD.

Sthapatyaveda kuća u Finskoj; arhitekta i vlasnik Wojtek Skalski.